

ЖИВОРАД М. МИЛЕНОВИЋ¹

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ
УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ У ПРИЗРЕНУ – ЛЕПОСАВИЋ

ПЕТАР Ђ. РАЈЧЕВИЋ²

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ
УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ У ПРИЗРЕНУ – ЛЕПОСАВИЋ

ВАСПИТНО ДЕЛОВАЊЕ У ПЕРИОДУ ХИТЛЕРОВЕ НАЦИОНАЛСОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ОМЛАДИНЕ

САЖЕТАК. Проблем проучавања овог рада је васпитно деловање у периоду Хитлерове националсоцијалистичке омладине у њена два огранка: *Хитлер југенду* и *Савезу немачких девојака*. Оба огранка су настала у периоду Вајмарске републике, али су екстремна обележја добила после 1933. Нацисти су рано увидели значај васпитног деловања на немачку омладину за остварење стратешких циљева своје партије: стварање чисте Аријевске расе, Немачке као водеће светске силе у политичком, војном, економском и културном погледу и немачког народа који треба да завлада светом као најцивилизованiji народ са својом узвишеном традицијом и културом. Васпитно деловање из овог периода је било засновано на

¹ zivorad.milenovic@pr.ac.rs

² petar.rajcevic@pr.ac.rs

Рад је резултат истраживања у оквиру научног пројекта *Материјална и духовна култура Косова и Мејхохије*, евиденциони број 178028, који у периоду од 2010. финансијски подржава Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и два научна пројекта која од 2019. финансијски подржава Министарство просвете и културе Републике Српске: 1) *Израда софтвера за процјенjивање даровитости код ученика*, евиденциони број 19/6-020/961-26/18; 2) *Подршка за иредвиђање усјјешности ситуирања*, евиденциони број 19/6-020/961-27/18.

Рад је примљен 15. јануара 2021, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 24. марта 2021.

еугенистичким, тоталитарним, милитаристичким, расистичким, идеологистичким, антисемитистичким, окултистичким и осталим нехуманим, античовечним и антипедагошким начелима. Поред бројних негативних последица које је оставило у историји педагогије, допринело је уништењу читаве једне генерације немачке деце и омладине. Из наведеног разлога се истиче потреба његовог целовитијег проучавања, с циљем опомене на последице које би у будућности проузроковало васпитање које би било засновано на начелима на којима је било темељено у периоду Хитлерове националсоцијалистичке омладине нацистичке Немачке.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: васпитање; нацистичка Немачка; нацизам; *Хитлер југенд*; *Савез немачких девојака*; еугенизам; идеологизам; расизам; антисемитизам; окултизам.

УВОД

До доласка нациста на власти 1933. у Немачкој се упркос великој кризи још од периода Вајмарске републике, васпитању и образовању придавао велики значај. Паралелно с почетком периода владавине националсоцијалистичког режима, у Немачкој започиње и социјална диференцијација у свим сферама друштвеног живота и рада, укључујући и васпитање и образовање (Beneske, 2019, стр. 222). Приступ нациста васпитању и образовању је потребно повезати с настојањем нациста да се свим средствима боре против старог режима, старе идеологије Немачке и за расно чисту Немачку. Под овим тежњама нациста, може се подвести и *Хитлерова националсоцијалистичка омладина* (ХНСО) са своја два огранка: *Хитлер југенд* (ХЈ) и *Савез немачких девојака* (СНД).

У остварењу стратешких циљева нацисти су значајну улогу придавали васпитању немачке деце и омладине. Као најпогоднији облик остваривања васпитних идеала нацистичке Немачке (НН), сврставање немачке ХНСО у организоване групе имало је за циљ како развијање осећаја припадности тој групи тако и развијање емоционалне повезаности за групу којој припадају. Сваки припадник ХНСО је био свестан да од његовог деловања и успеха у великој мери зависи и успех читаве организације. То је допринело развијању неких позитивних педагошких вредности на подручју моралног васпитања, као што су пожртвовање, тимски рад, истрајност, издржљивост, поштовање правила и навикавање на ред, рад и дисциплину. Без обзира на то, васпитно деловање у периоду ХНСО није било засновано на позитивним хуманистич-

ким начелима педагогије као најопштије науке о васпитању (Paddock, 2016).

Иако о васпитном деловању из периода НН постоји доста публикација, од којих су најзначајније и поменуте у овом раду, овај проблем није у довољној мери истражен. Бројне чињенице из овог периода, данашња омладина у свету не познаје довољно. Једна компаративна анализа на узорку ученика из Велике Британије и САД, показала је да ученици немају довољно сазнања о томе ко је био Адолф Хитлер и по чему је познат у историји (McRoy, 1985). Показала је и да ученици имају недовољно сазнања о васпитању и образовању из овог периода, што се нарочито односило на омладину из САД (Gross, 1983; Wegner, 1995). Шири контекст проблема овог теоријског проучавања је васпитање, образовање и учење у периоду НН. У ужем приступу, проблем је васпитно деловање у периоду ХНСО у оквиру њена два огранка: ХЈ и СНД.

ВАСПИТНО ДЕЛОВАЊЕ И УЧЕЊЕ У ШКОЛАМА ТРЕЋЕГ РАЈХА

С васпитним деловањем и учењем у Трећем рајху започињало се још на предшколском узрасту, јер су нацисти увидели значај периода раног старта и започињања с циљаним васпитним деловањем и учењем још на периоду када дете није спознало све облике и вредности друштвеног живота и рада и који је најподеснији за његово почетно обликовање као личности, што ће се свакако одразити на његов каснији целовити и свестрани развој као целосне личности. Васпитно деловање у периоду НН значајно се разликовало од васпитног деловања с краја XIX до тридесетих година XX века које је било засновано на поставкама бројних педагошких покрета и њихових варијанти слободних школа и индивидуалне педагогије. Из тог разлога, нацисти су по доласку на власти, као конкурентске школе, затворили свих осам Валдорфских школа Рудолфа Штајнера које су у то време постојале у Немачкој, зато што су ове школе као алтернативни систем образовања сматране претњом националсоцијализму (Priestman, 2009). Валдорфски систем школства заснован на антропозофији, подразумевао је васпитање индивидуализма детета. Насупрот овим школама је била идеологије нацизма која је подразумевала усмеравање деце и омладине у правцу усвајања знања и васпитних идеала о значају и потреби стварања јаке и јединствене Немачке, што је подразумевало васпитање колективног ума, који је био потпуно супротан индивидуализацији васпитања и његовој

прилагођености потребама и интересима детета у Валдорфским школама. Из наведеног разлога су поменуте школе на све могуће начине покушале опстати. Њихови руководиоци су у препискама с локалним нацистичким званичницима покушали наћи прихватљиво решење, у чему су у одређеној мери и успели. Нацисти су у слободи деце и њиховим потребама и интересовањима увидели могућност да преко таквог васпитног и образовног система васпитно делују на немачку децу и омладину са аспекта идеологије НН, нацизма и његових идеала (Evans, 2010a). Свему томе допринела је и смрт Рудолфа Штајнера, па је устаљена организација Валдорфских школа у великој мери била подложна променама (Priestman, 2009). Значајан допринос дао је и сам министар просвете у Трећем рајху Берхард Руст, који је заступао непроменљиву и круту васпитнообразовну политику Трећег рајха, па су се Валдорфске школе стога и морале прилагођавати постојећим друштвеним околностима.

Већина деце у немачким школама је своје школовање у Трећем рајху завршавало након осмог разреда. Мањи је број њих уписивало средњу школу. Само 3,5% је похађало вишу школу, односно гимназију. Промене су настале доношењем закона 1938. Тада је обавеза школовања померена на 18 година старости (Evans, 2010a).

Основни задатак школа у Трећем рајху је васпитање и учење немачке деце расној идеологији националсоцијализма. Са оваквим васпитним деловањем у школама Трећег рајха, почињало се на најнижем нивоу школовања. Резултат таквог васпитног деловања није била основа немачке деце за њихово даље школовање, већ су овакве школе биле припремне фазе за васпитање и обуку деце како би она временом била у служби нацистима и Вермахту. На тај начин, у школама Трећег рајха нису васпитавана и образована деца која би у будућности требало да постану зреле и самосталне личности, што је у основи позитивних и хуманистичких начела педагогије и школе, већ су васпитавана у духу националсоцијализма чије су присталице постајале и мимо сопствене воље. Овакви проблеми невољног васпитања и учења и проблеми с учитељима Јеврејима и непослушним немачким учитељима, решени су 7. 4. 1933. када је донет *Закон о обнављању професионалне државне службе* (Childers, 2017). Овим законом су прописани критеријуми и компетенције за избор државних службеника. Како је и учитељ био државни службеник, закон се односио и на учитеље у Трећем рајху. На тај начин је створена мо-

гућност отпуштања учитеља Јевреја и учитеља који су окарактерисани као недовољно одани Трећем рајху.

У периоду Вајмарске републике доста се радило на међусобном повезивању учитеља и ученика. То је допринело стварању бољих услова рада и учења у школама, па се и говорило о једној разредној хармонији. Такви услови владали су све до 1933. до доласка нациста на власт у Немачкој. Одмах по њиховом доласку, промењени су односи у школи. Промењен је и сам изглед учионице. Водило се рачуна о сваком детаљу. Тако је, на пример, катедра учитеља била постављена на издигнутом нивоу и посебном месту, како би тај део учионице на коме је био постављен масивни сто за учитеља доминирао и јасно показивао ко је ко у одељењу. Учитељ је имао апсолутну слободу у избору метода и облика рада. Имао је слободу и у примени свих расположивих мера да би децу навикао на апсолутну послушност, ред, рад и дисциплину (Evans, 2010b). Нису изостајале ни физичке казне, које су биле учестале и свакодневица у немачким школама Трећег рајха. Овакви поступци су имали оправдање у крајњем циљу васпитног деловања у школама Трећег рајха, што се нарочито односило на немачке дечаке. Они су углавном припремани за војнике, те је такав циљ оправдавао све мере које су учитељи примењивали у школама Трећег рајха, које су имале карактер не само физичког кажњавања него и злостављања те деце јер је то био једини начин да се навикну на строги ред, рад, дисциплину и, пре свега, беспрекорну послушност. Зато се и говорило о *националсоцијалистичком васпитном стилу учитеља* (Stackelberg & Winkle, 2002). Овакво понашање учитеља у настави је пре доприносило војничком духу, него ли што је представљало васпитно деловање учитеља на ученике.

По доласку нациста на власт, већ 1933. основане су *Найоле*. То су биле институције интернатског типа. У њима су углавном били смештени немачки дечаки. Само су 3 *Найоле* биле организоване за девојчице. До завршетка Другог светског рата, постојале су 43 *Найоле* у Трећем рајху (Childers, 2017). За пријем у ове институције су били прописани строги критеријуми, слични или идентични оним у *Фирер школама Адолфа Хитлера* које су почеле с радом 1937. У овим институцијама се највећи значај придавао физичком вежбању и разним спортовима. Поред физичког вежбања и спорта, нарочити значај придаван је примени расне теорије. Одмах се престало с учењем Латинског језика и Грчког језика, а 1938. било је забрањено учење било ког страног језика. Исте године било је забрањено и верско васпитање и учење. Полазници *На-*

йола су пролазили кроз 8 разреда. Сви полазници *Найола* су били униформисани, па се може рећи да су деловали и као паравојна формација (Childers, 2017).

Нови преокрет у школама у Трећем рајху догодио се 1936. Тада су сви учитељи морали да положе заклетву да ће бити верни националсоцијализму. Они који нису били спремни да то ураде, одмах су били удаљени с посла. Од тог периода почиње да делује и *Удружење учитеља националсоцијализма у Трећем рајху* (Stackelberg & Winkle, 2002). Каснија дешавања у немачким школама, све до завршетка Другог светског рата, у великој мери су зависила од овог удружења. Свакако да су оваква удружења имала значај у обављању учитељске професије и у доношењу мера, прописа и осталих докумената који унапређују учитељску професију и који доприносе побољшању квалитета рада и живота самих учитеља. Као таква је и замишљена и деловала је у том правцу. Кључни проблем је што ово удружење није деловало самостално, него под непосредним утицајем нациста и националсоцијализма.

Од школске 1936/37. у немачке школе Трећег рајха уведени су нови наставни планови и програми. Највише значаја посвећивало се физичком васпитању. За физичким васпитањем заостајало је духовно васпитање. Чак је и математика запостављена. Идеологизација васпитања и учења у тадашњим школама је посебно дошла до изражаја. Све је било подређено идеологији нацизма. Наставни садржаји у свим наставним предметима су изучавани у духу националсоцијализма. Тако су деца учила математику и остале наставне предмете на примерима који су били повезани са идеологијом националсоцијализма и расном теоријом (Evans, 2010b). Помоћу идеологизма су васпитно деловали на децу коришћењем примера у настави који су код деце развијали бес или мржњу према Јеврејима, комунистима и инвалидним лицима, али и према свој осталој деци и народима који не припадају немачком народу. На значају је добила и биологија, посебно њено учење које се односило на наследни фактор, чему су нацисти посебно давали на значају при утврђивању расно чистог немачког порекла (Evans, 2006).

У периоду НСВО постојале су и школе које су биле крајње идеолошке или, боље речено, партијске, односно националсоцијалистичке школе. У почетку свог настајања 1937. носиле су назив *Фирер школе Адолфа Хитлера* (Kersaw, 2000). Полазник ове школе је могао бити само млади Немац који је пре тога прошао строгу проверу. Препорука за ову школу добијала се искључиво из ХЈ,

што значи да је сваки будући полазник ове школе морао бити истовремено и члан ХЈ (Stackelberg & Winkle, 2002). За одобрење уписа у ову школу, сваки полазник је морао имати беспрекорно чисто немачко порекло. Провера је вршена не само за будућег полазника него и за његове родитеље и претке. Било је потребно да се утврди да су сви они били морално и политички подобни, да су активни у Хитлеровим организацијама, да су беспрекорно здрави, да нису скитнице, криминалци или алкохоличари и да су без икаквих телесних инвалидитета. У ове школе били су уписивани дечаци од седме до дванаесте године, у којима су били припремани за партијски живот и служење интересима Трећег рајха. До краја Другог светског рата у НН је радило 10 оваквих школа (Kersaw, 2000). Осим дискриминације на расној основи, ове школе су биле карактеристичне и по полној дискриминацији јер су биле намењене искључиво дечацима, а не и девојчицама (Stackelberg & Winkle, 2002).

Мада то није била масовна појава, све до 1938. у осталим школама Трећег рајха су формално могла ићи и деца која су пореклом Јевреји. Проблеми са школовањем постојали су још од доласка нациста на власт. Интензивирани су после 1937. када је у школе уведена расна доктрина и где се јасно наводило да су јеврејска деца мање вредна од немачке деце. Из наведеног разлога су под бројним, учесталим и различитим притисцима јеврејска деца 1938. напустила све немачке школе, што је био циљ нациста (Evans, 2010b). Једно време су се школовала у издвојеним одељењима или посебним школама ван града. То је кратко трајало, јер су убрзо биле затворене све школе и одељења у којима су се школовала јеврејска деца.

Поред школске организације, нацисти су велики значај придавали и књигама и уџбеницима из којих су учила немачка деца. Те књиге су биле тако обликоване да је сам њихов дизајн пропагирао националсоцијализам. У свим тим књигама је било подстицано на расну мржњу и нетрпељивост, нарочито према Јеврејима (Niemer, 1938). Строго се водило рачуна о томе ко су аутори уџбеника и ко издаје и штампа уџбенике за школе Трећег рајха, па се може рећи да је уџбеничка литература у школама Трећег рајха била цензурисана и строго контролисана. Као таква није служила ученицима, па ни немачкој деци у школама у Трећем рајху како би се припремили за живот и даље школовање, већ искључиво интересима националсоцијализма и подстицању расне мржње и нетрпељивости.

НЕМАЧКА ХИТЛЕРОВА ОМЛАДИНА

Немачка омладинска организација настала је још пре доласка нациста на власт у Немачкој. Најпре је 1922. настао ХЈ за дечаке, а годину дана касније и *Сесџиринсџиво Хиџлерове омладине*. Због милитаристичких делатности, ХЈ је 1923. био распуштен. Деловање ХЈ је настављено 1933. Пре тога је 1930. женска организација *Сесџиринсџиво Хиџлерове омладине* прерасло у СНД (Hirsch, 1988). Године 1933. био је забрањен рад свих омладинских организација, па је немачка омладина била присиљена да ступи у ХНСО. Уочљиво је да је у том периоду васпитање у потпуности било засновано на темељу идеологије нацизма и да је васпитно деловање на немачку децу и омладину схваћено као значајан фактор остваривања идеја националсоцијализма.

Од тог периода почињу да се организују месни омладински савези широм НН. Њихово деловање је 1936. било и законски регулисано доношењем *Закона о Хиџлеровој омладини*. Закон је био заснован на еугенистичким начелима, јер је подразумевао обавезу све немачке омладине да приступи у овај савез. Подразумевао је и пријем искључиво чистих Немаца и особа које не болују од наследних болести, што је све морало да досеже још до периода XVIII века. Посебно правило је важило за пријем немачких девојчица. Доња граница за пријем је била 10 година старости (Karasoу, 2018).

Оно што је било заједничко ХЈ и СНД јесу свакодневна пешачења и излети с ранцима и честа логоровања. На тај начин се, с једне стране, настојало да се омладина окупи на једном месту, како би се на њу могло ефикасније васпитно деловати, а са друге стране тежило се одвајању омладине од свих могућих негативних утицаја. Током заједничких боравака су извођене музичке и позоришне представе с циљем културног уздизања омладине. Оба огранка су имала и неке сличне секције, на пример *Служба за здравље* и *Пољска служба*. ХЈ је имао и специјализоване организације у којима није било приступа за девојке: 1) *Моџоризована Хиџлерова омладина*; 2) *Јахачка Хиџлерова омладина*; 3) *Лешџећа Хиџлерова омладина* (Kennedy, 2016). У овим организацијама, немачки дечаци су учени витешким вештинама и припремани за укључивање у елитне војне јединице Трећег рајха, нарочито у Вафен СС.

ВАСПИТНО ДЕЛОВАЊЕ У ПЕРИОДУ НЕМАЧКЕ ХИТЛЕРОВЕ ОМЛАДИНЕ

Поред свих напред наведених основа на којима је био заснован нацизам и све оно што је представљало последицу његовог постојања и деловања, у шта спада и васпитно деловање, у периоду ХНСО, васпитно деловање је било засновано најпре на еугенистичким основама. То се пре свега односило на биолошку репродукцију супериорног немачког народа у односу на инфериорне народе у које су спадали сви остали народи, нарочито Јевреји, Роми и Словени. Нацисти су настојали да временом створе чисту Аријевску расу као непостојане људске популације и да промовишу народ Немачке као Богом датим да завлада светом са својом узвишеном традицијом и културом. Негативан васпитни утицај на ХНСО НН, која је стално била физички, радно и политички активна, био је заснован и на крајње нехуманим еугенистичким, милитаристичким, антисемитским, идеолошким, окултистичким, античовечним, али у великој мери и антиинтелектуалним начелима, што је водило оцрњивању и потпуном обесмишљавању тадашњих немачких школа (Horn, 1976). Васпитање и учење у периоду ХНСО приказано је кроз васпитно деловање у оквиру њена два огранка: ХЈ и СНД. У оквиру сажетог приказа деловања школа у Трећем рајху, приказано је у одређеној мери и васпитно деловање у периоду ХНСО НН, нарочито у ХЈ. У овом делу рада биће речи о осталим елементима васпитног деловања у ХНСО – у њена два огранка ХЈ и СНД.

ВАСПИТНО ДЕЛОВАЊЕ У ХИТЛЕР ЈУГЕНДУ

Претходно је наглашено да је ХЈ имао сва обележја паравојне формације. У почетку су одабрани припадници ХЈ били упућивани у СА одреде, а након доласка нациста на власт у Немачкој 1933. и у најелитније јединице Трећег рајха Вафен СС-а. У ХЈ се строго водило рачуна о симболизму. Сви припадници ХЈ су били униформисани, имали су своја посебна обележја као и остале војне формације у НН, своју заставу и свој грб. Били су распоређени по корпусима. Изводили су војне вежбе макетним оружјем. Они старији обучавани су да рукују и пуцају из војног наоружања које је користила војска Трећег рајха. За васпитно деловање у периоду ХЈ и касније, помињане су бројне синтагме: *Васпийтно деловање изнуштра, Зајушишена младоси, Деца која мрзе* (Aichhorn & Redl, 2012), што су само неки од резултата таквог антипедагошког васпитног де-

ловања. На овај начин се тежило потпуној контроли живота и васпитног обликовања немачких дечака од стране нациста (Pagaard, 2005).

Уочљиво је да је први приступ васпитном деловању у ХЈ био заснован на милитаристичким основама. Немачки дечаки с чистим немачким пореклом су на овај начин учени да буду привржени свом народу и својој држави, што је доприносило формирању њиховог националног идентитета (Williams, 1993). Учени су и да треба бити веран и одан својим вођама, нарочито врховном вођи Трећег рајха Адолфу Хитлеру, што је доприносило стварању свести немачких дечака, спремних да се боре и у одређеном тренутку када за то дође време и погину за свој народ и свог вођу. Са таквим убеђењем, сви они су очекивали да ће једнога дана постати припадници елитних јединица Трећег рајха. За своју оданост, пожртвовање и залагање, припадници ХЈ су били и војнички одликовани.

Васпитно деловање у ХЈ је било засновано и на идеолошким схватањима. Тежило се развијању свести о потреби стварања чисте Аријевске расе. Даље се тежило развијању свести код припадника ХЈ да су потомци Нордијског народа који су сматрани прецима немачког народа. То упућује на закључак да васпитно деловање у ХЈ није било засновано на идеологији Немачке, него на основама идеологије нацизма (Evans, 2006). Идеологија је сматрана основом за остваривање циљева нациста, при чему се није водило рачуна о општедруштвено прихватљивим нормама и хуманистичким начелима човечанства, укључујући и васпитање и образовање као једно од његових највећих и најзначајнијих идеала.

У васпитном деловању у ХЈ значајну улогу имао је и окултизам. Окултистички утицај на припаднике *Хитлер јуџенда* био је заснован на њиховој тежњи и маштању да ће једнога дана као припадници Вафен СС одреда, временом ући у ред витезова, попут оних из средњег века. У остваривању ових циљева, значајну улогу има *Нациленд* (замак у Вевелзбург), у коме су вршени окултистички обреди нациста (Evans, 2010a). Слични обреди импровизовано су спровођени како кроз дечју игру тако и као читави обреди и у свим корпусима ХЈ. За доприносе у окултистичким обредима и деловању у ХЈ, припадници ХЈ су били одликовани једним Зиг руном (припадници Вафен СС-а су били одликовани са два Зиг руна), што је за циљ имало развијање свести код припадника ХЈ да припадају војној организацији НН и да ће време-

ном постати припадници најелитнијих јединица Вафен СС-а (Williams, 1993).

Значајну улогу у васпитном деловању у ХЈ имала је и еугеника. Немачки дечаци су васпитавани и учени да припадају узвишеном немачком народу који је супериоран народ у односу на све остале народе у свету, при чему се нарочито мислило на Јевреје, Роме и Словене, који су сматрани инфериорним народима. Полазећи од еугенистичких начела, припадници ХЈ су могли бити само немачки дечаци са беспрекорно чистим немачким пореклом. Васпитавани су с тим мишљењем да су остали народи допринели политичкој и финансијској кризи у Немачкој и довели до пропасти немачке привреде и њене економије. На таквим основама је било засновано и васпитање и учење у периоду НН које је било дозвољено деци и омладини са чистим немачким пореклом, а углавном забрањивано осталој деци и омладини. Све то било је засновано на поставкама Нирнбершких закона, донетих 1934, по којима су народу Немачке дата превелика права. Нирнбершким законима су такође одређене смернице васпитања и образовања немачке омладине, што указује да је васпитно деловање било и законски одређено (Brickman, 1985).

Еугенистички приступ васпитном деловању у ХЈ подразумевао је развијање свести и потребе немачких дечака да брачну заједницу формирају са биолошки подобним девојкама. Ступањем у ХЈ и касније у Вафен СС, њима је обећавано да ће за њих бити одабрана прелепа девојка са биолошким расно чистим немачким пореклом о чему је одлуку доносила посебна комисија СС-а. То се односило не толико на потребу формирања брачне заједнице са немачким девојкама са беспрекорно чистим немачким пореклом колико се тежило и развијању свести о потреби да будућа биолошка мајка њихове деце буде лепа, здрава и морално подобра у сваком погледу. На овај начин ниподаштаван је и део немачке омладине са сметњама у развоју и препрекама у учењу и учењу (Falk, 2020), што је супротно како позитивним и друштвено прихватљивим хуманистичким начелима тако и данашњим начелима специјалне педагогије, пре свега инклузије у васпитању и образовању (Миленовић, 2013).

Уочљиво је да се у ХЈ првенствено водило рачуна о здравствено-физичком, моралном и радно-техничком образовању немачких дечака. Знатно мања пажња поклањана је њиховом естетском васпитању, које је било својственије припадницама СНД. Најмањи значај придаван је интелектуалном васпитању немач-

ких дечака. Они су учени и образовани у оптималној мери у складу с потребама НН. То је углавном подразумевало њихово оспособљавање за обављање одређених дужности у ХЈ. Школовање на вишем нивоу било је предвиђено само за одређени број немачких дечака из најугледнијих немачких породица и породица високих немачких дужносника и официра (Ценић и Петровић, 2005). На ове чињенице претходно је указано у овом раду у делу који се односи на васпитно деловање у школама Трећег рајха.

У тежњи за радикалним преобликовањем припадника ХЈ, односно одвајању достојних од недостојних, све с циљем стварања расно чисте, моћне и узвишене Немачке, нацисти су заправо за само шест година од почетка Другог светског рата, септембра 1939, за који су се дуго спремали, довели Немачку до самог понора (Evans, 2006; 2010a). Допринели су и уништењу већег броја припадника ХЈ, које су индоктринирали супротно позитивним хуманистичким начелима педагогије као науке о васпитању (Evans, 2006). Већина примарних извора, укључујући и оне који се односе на образовање у Трећем рајху, укључујући и васпитно деловање у ХНСО, посебно ХЈ, уништено је од стране нациста који су суочени са захтевима западних савезника и Црвене армије СССР-а за безусловном предајом желели да сакрију све трагове и доказе свог античовечног и нехуманог деловања. О томе постоје бројни секундарни извори настали сведочењем преживелих логораша и официра Вермахта и високих дужносника нацистичке Немачке (Shirer, 2011). Нарочито нечовечно поступање нациста било је управо олично у васпитном деловању у ХЈ. Индоктринација немачких дечака је проузроковала дресиране васпитанике са формираним крајње нехуманим и искривљеним идеалима схватања и разумевања света и погледа на људско друштво. Детаљнији опис сажетог приказа васпитног деловања у ХЈ у овом раду, дат је у многим енциклопедијским издањима (Evans, 2006; 2010a; 2010b), а нарочито у неким историјским прегледима који се баве социјалном историјом Трећег рајха у периоду од 1933. до 1945. (Grunberger, 2005).

ВАСПИТНО ДЕЛОВАЊЕ У САВЕЗУ НЕМАЧКИХ ДЕВОЈАКА

Васпитно деловање у СНД је у многим аспектима слично васпитном деловању у ХЈ. Одликовала га је заснованост на еугенистичким, тоталитарним, милитаристичким, расистичким, антисемитским, идеологистичким и окултистичким основама као у ХЈ,

али у мање екстремним облицима (Endacott & Pelekanos, 2015). Припаднице СНД су такође биле униформисане, али њихова униформност није толико деловала милитаристички. Поседна пажња посвећивала се физичком изгледу, па су физичке вежбе и ритмична гимнастика представљале свакодневне активности. СНД је деловао у оквиру посебних група у којима су биле организоване различите активности (Hovenier, 1983). Почетни и крајњи циљ васпитног деловања је припремање немачких девојака за служење породици и својој држави. Нису имале посебно изграђене домове, а за своје активности користиле су доступне и често неусловне објекте.

Женска немачка омладина је обучавана за обављање бројних пољопривредних и занатских послова. Обука је подразумевала стицање теоријских и практичних знања. Подразумевала је и стварање свести код немачких девојчица и девојака о корисности њиховог рада и деловања за немачки народ и НН (Kartasoy, 2020). То их је подстицало у развијању истрајности и достојности улози која им је на овај начин била додељена. У СНД се посебна пажња придавала колективизму, саосећању са осталим припадницама и међусобном помагању. Старије и искусније девојке помагале су млађим девојчицама и девојкама у оспособљавању за одређена занимања.

Са циљем остваривања постављених васпитних и образовних циљева, за припаднице СНД организовани су летњи и зимски кампови. Организована су и вечерња дружења и забаве. Припаднице СНД су биле организатори и носиоци у прикупљању хуманитарне помоћи. Организовале су концерте, књижевне и певачке вечери. Неке од њих посећивале су и концентрационе логоре у којима су били смештени Јевреји и остали народи ради уништења, где су у сврху пропаганде Гебелсовог министарства информисања организовале приредбе за логораше и са логорашима и снимале пропагандне филмове (Evans, 2010a).

Оваква организација је допринела сталном ангажовању немачких девојака. Оне су подједнако биле ангажовање у спорско-рекреативним активностима, али и пољопривредним, занатским и културним делатностима, а оне ученије давиле су се и просветним радом (Evans, 2010b). То их је с једне стране одвајало од доколице и других негативних последица, што се могло сматрати и позитивним исходом, јер би у супротном могле бити суочене с многим изазовима с којима се омладина у то време могла суочавати. С друге стране, дуговремено одсуство од куће

омогућавало им је остваривање блиских односа са осталим припадницима ХНСО и официрима Вермахта, што је временом код неких припадница ове организације довело до бројних нежељених последица.

Немачка женска омладина је имала и здравствену обуку. Након обуке оне су пружале медицинску помоћ становништву у руралним областима. Посебну улогу СНД је имао након издијања Другог светског рата. Њихове чланице упућиване су у кампове и логоре у којима је било смештено интернирано становништво у Пољској. Поред пружања помоћи и здравствене неге, ученије припаднице СНД су спроводиле кампању описмењавања неписменог становништва и учењу деце и омладине (De Nevi, 1970). Организовале су забаве, културне и радне активности за становништво. Посебну улогу имала је њена секција *Верноси и лејоша* (која је окупљала девојке између седамнаесте и двадесет прве године) у периоду реализације *Леденздорн пројекта*. Овај тајни пројекат НН је покренут 1935. с циљем развоја потомства између пажљиво одабраних неодатих, расно чистих, немачких девојака и официра НН, пре свега, из редова СС-а (Миленовић, 2020), што је за циљ имало да се временом створи чиста *Аријевска раса*, као један од стратешких циљева НН.

Генерално посматрано, васпитно деловање у СНД било је готово идентично васпитном деловању у ХЈ. Припаднице СНД су, без обзира на широку лепезу активности и деловања које су реализовале у Трећем рајху, ипак васпитаване као одане и послушне слушкиње националсоцијализма. Отуда и схватања да је њихов ментални хоризонт у суштини био ограничен између 3-К: *Kinder, Küche, Kirche* (деца, кухиња и црква) (Resse, 1989). Овакав приступ васпитном деловању свакако да није у складу с позитивним и хуманистичким начелима педагогије као науке о васпитању. Није у складу ни с тврдњама нациста о немачком народу као најцивилизованејем и Богом даном да Европи донесе нови поредак и за влада светом са својом узвишеном традицијом и културом. Њихово васпитно деловање у СНД није било усмерено у правцу формирања личности девојака са оптималним развојем, већ васпитање послушних и оданих припадница СНД, које ће као такве служити интересима националсоцијализма и НН.

ЗАКЉУЧАК

На основу теоријског проучавања васпитног деловања у периоду ХНСО НН, може се извести општи закључак. Васпитно деловање у периоду ХНСО је било засновано на еугенистичким, тоталитар-

ним, милитаристичким, идеологистичким, расистичким, окултистичким и антипедагошким и античовечним начелима. Спровођено је у два огранка: ХЈ и СНД. Тежило се формирању свести васпитаника о Немачкој као најцивилизованитој и водећој светској сили у политичком, економском и културном погледу и немачком народу као најцивилованијем који треба да завлада светом са својом узвишеном традицијом и културом. Највише пажње придавано је здравствено-физичком и моралном васпитању и радно-техничком оспособљавању, а знатно мање интелектуалном васпитању и естетском васпитању које је више било својствено немачким девојкама него дечацама.

Васпитно деловање у периоду ХНСО било је строго контролисано и надзирано од стране нациста. Било је и законски регулисано доношењем *Закона о Хитлеровој омладини* 1935. Овакво васпитно деловање и учење је подразумевало образовне активности које нису доприносиле интелектуалном развоју личности васпитаника, него су доприносиле уништењу читаве генерације младих људи, што се и обистинило. Васпитно деловање у периоду ХНСО је подразумевало и злоупотребу чињенице да расна свест има аспекте који подржавају алтруизам и идеализам. На тај начин је код васпитаника развијана свест о припадности надмоћној раси, што је доприносило романтизирању осећаја припадности супериорном народу и узвишеној раси.

Из свега наведеног се недвосмислено може извести општи закључак да васпитање и образовање у јединству и карактеру расе које су нацисти давали школама и спроводили васпитно деловање међу децом и омладином НН, није у сагласности са универзалним педагошким начелима. Чињеница да је овакво васпитно деловање, посебно у ХЈ, довело до великих страдања немачке омладине и деце, указује на бројне негативне последице и да није било усмерено у правцу васпитања и учења немачке деце и омладине, него на њиховом уништењу. Све то указује на потребу додатног темељног проучавања васпитања и образовања у периоду НН које треба да буде опомена сваком будућем покушају планирања, организације и реализације оваквог васпитања и образовања и, пре свега, васпитног деловања какво је било у периоду ХНСО НН. Васпитно деловање у ХНСО је на тај начин довело до идеологизације у васпитању и учењу које је за собом оставило бројне негативне последице. У историји васпитања и образовања, овакво васпитно деловање ће остати упамћено по последицама које су проузроковане злоупотребом васпитања и образовања.

- ЛИТЕРАТУРА Миленовић, Ж. (2020). Васпитно деловање и учење у Лебензборн пројекту нацистичке Немачке. *Зборник радова Педагошкој факултету у Ужицу*, 23 (22), 121-130.
- Миленовић, Ж. (2013). *Наставник у инклузивној настави*. Београд: Задужбина Андрејевић.
- Ценић, С. и Петровић, Ј. (2005). *Васпитање кроз историјске епохе: (енциклопедијски преглед)*. Универзитет у Нишу, Учитељски факултет у Врању и Београду: Едука.
- Aichhorn, A. & Redl, F. (2012). A Dialogue on Reclaiming Troubled Youth. *Reclaiming Children and Youth*, 20 (4), 18-22.
- Benecke, J. (2019). Between Exclusion and Compulsory Service: The Treatment of the Jewish „Mischlinge“ as an Example for Social Inequality Creation in the „Hitler-Jugend“. *Policy Futures in Education*, 17 (2), 222-245.
- Brickman W. (1985). Nazi Negation at Nuremberg: The Racial Laws of 1935 and German Education. *Western European Education*, 17(2), 3-15.
- Childers, T. (2017). *The Third Reich a History of Nazi Germany*. New York: Simon & Schuster Paperbacks.
- De Nevi, D. (1970). The Nazi University Eclipse. *Improving College and University Teaching*, 18 (4), 287-288.
- Endacott, J. & Pelekanos, K. (2015). Slaves, Women, and War! Engaging Middle School Students in Historical Empathy for Enduring Understanding. *Social Studies*, 106 (1), 1-7.
- Evans, R. (2010a). *The coming of the Third Reich*. New York: Penguin Books.
- Evans, R. (2010b). *The Third Reich at War*. New York: Penguin Books.
- Evans, R. (2006). *The Third Reich in Power*. New York: Penguin Books.
- Falk, D. (2020). Non-Complicit: Revisiting Hans Asperger's Career in Nazi-Era Vienna. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 50 (7), 2573-2584.
- Ferenc, T. (1968). *Nacistička politika denacionalizacije u Sloveniji u godinama od 1941. do 1945*. Maribor: Založba Obzorja.
- Gross, R. (1983). Why Study about F.D.R. and Hitler?. *Social Education*, 47 (6), 372-373.
- Grunberger, R. (1995). *The 12-Year Reich – A Social History of the Third Reich, 1933-1945*. New York: Da Capo Press.
- Hiemer, E. (1938). *Der Griftpilz*. Nürnberg: Stürmeverlag.
- Hirsch, H. (1988). Nazi Education: A Case of Political Socialization. *Educational Forum*, 53 (1), 63-76.
- Horn, D. (1976). The Hitler Youth and Educational Decline in the Third Reich. *History of Education Quarterly*, 16 (4), 425-447.

- Hovenier, P. (1983). The Education of a Loyal Nazi. *Social Education*, 47 (6), 391–395.
- Karasoy, M. (2020). Effects of German Romanticism on National Socialist Education Policies: „Steely Romanticism“. *Journal of Education and Learning*, 9 (1), 69–78.
- Karasoy, M. (2018). Idealistic Education in the National Socialist Era in Germany: Character and Race Unity. *Journal of Education and Learning*, 7 (5), 136–145.
- Kennedy, K. (2016). Singing about Soldiers in German Schools, from 1890 to 1945. *Paedagogica Historica: International Journal of the History of Education*, 52 (1), 76–91.
- Kirsaw, I. (2000). *Hitler: 1936–45: nemesis*. New York and London: W.W. Norton & Company.
- McRoy, J. (1985). Youth Reflect on Hitler: A Cross-National Study. *Social Education*, 49 (6), 545–552.
- Pagaard, S. (2005). Teaching the Nazi Dictatorship: Focus on Youth. *History Teacher*, 38 (2), 189–207.
- Paddock, T. (2016). Spatial Relations and the Struggle for Space: Friedrich Ratzel's Impact on German Education from the Wilhelmine Empire to the Third Reich. *Journal of Educational Media, Memory and Society*, 8 (2), 1–15.
- Priestman, K. (2009). *Illusion of Coexistence: The Waldorf Schools in the Third Reich, 1933–1941*. Ontario: Wilfrid Laurier University.
- Resse, D. (1989). *Growing Up Female in Nazi Germany*. Michigan: The University of Michigan Press.
- Retter, H. (2019). How William H. Kilpatrick's Project Method Came to Germany: „Progressive Education“ against the Background of American-German Relations before and after 1933. *International Dialogues on Education: Past and Present*, 6 (1), 88–124.
- Stackelberg, R. & Winkle, S. (2002). *The Nazi Germany Sourcebook - an anthology of texts*. New York: Routledge.
- Shirer, W. (2011). *The Rise and Fall on the Rhird Reich: A History of Nazi Germany*. New York: Resetta Books.
- Schuch, J. (2017). Negotiating the Limits of Upbringing, Education, and Racial Hygiene in Nazi Germany as Exemplified in the Study and Treatment of Sinti and Roma. *Race, Ethnicity and Education*, 20 (5), 609–623.
- Wegner, G. (2004). Mothers of the Race: The Elite Schools for German Girls under the Nazi Dictatorship. *Journal of Curriculum and Supervision*, 19 (2), 169–188.
- Wegner, G. (1995). Buchenwald Concentration Camp and Holocaust Education for Youth in the New Germany. *Journal of Curriculum and Supervision*, 10 (2), 171–188.
- Williams, E. (1993). A Unit on Hitler and Nazism for Advanced Students. *Unterrichtspraxis*, 26 (2), 168–175.

Нирндершки закони, 1934.

Закон о Хитлеровој омладини, 1935.

Закон о обнављању професионалних државних служби, 1938.

ŽIVORAD M. MILENOVIĆ

UNIVERSITY IN PRIŠTINA – KOSOVSKA MITROVICA
TEACHER EDUCATION FACULTY, LEPOSAVIĆ

PETAR Đ. RAJČEVIĆ

UNIVERSITY IN PRIŠTINA – KOSOVSKA MITROVICA
TEACHER EDUCATION FACULTY, LEPOSAVIĆ

SUMMARY

EDUCATIONAL ACTIVITIES IN THE PERIOD
OF HITLER'S NATIONAL SOCIALIST YOUTH

This paper reviews the educational activity during Hitler's National Socialist Youth and its two branches: *Hitlerjugend* and *The League of German Girls*. Both of these branches were established during the Weimar Republic, but acquired extreme features after 1933. The Nazis realized early on the importance of educating German youth to achieve the party's strategic goals—creating the pure Aryan race, Germany as the world's leading power in political, military, economic and cultural terms, and the German people to rule the world as the most civilized people with their superior tradition and culture. Educational activities from this period were focused on eugenics, totalitarian, militaristic, racist, ideological, anti-Semitic, occult and other inhuman, anti-human and anti-pedagogical principles. In addition to the numerous negative consequences, it left in the history of pedagogy; it contributed to the destruction of an entire generation of German children and youth. For this reason, there is the need for a more detailed study of this topic in order to warn of the consequences that would occur in the future if education was ever again based on the principles of Hitler's National Socialist Youth in Nazi Germany.

KEYWORDS: education; Nazi Germany; Nazism; *Hitlerjugend*; *The League of German Girls*; eugenics; ideology; racism; anti-Semitism; occultism.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).
This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).